

CONQUESTA, DUEL I REVOLTA. LA DESTITUCIÓ DEL COMTE BERÀ I LA REVOLTA D'AYSHÛN (820-827)

Conquest, trial by combat and revolt: the removal of count Bera and the revolt of Ayshûn (820-827)

RAMON SERRA RIAL

rsrial@hotmail.com

El procés judicial contra el comte Berà de l'any 820 fou un episodi clau per la continuïtat dels territoris catalans dins l'òrbita de l'imperi Carolingi, i també fou un dels primers duels judicials a cavall i amb llança documentats a l'Europa medieval. La posterior fugida i revolta d'Ayshûn/Aissó dels anys 826-7, en què rebrà el suport de Còrdova, de contingents àrabs i berbers de la frontera i també d'una part de l'aristocràcia goda encapçalada per Guillemó, fill de Berà, l'hem de llegir com la continuació d'aquest conflicte polític. Nosaltres proposem que Ayshûn/Aissó fou un descendent del clan iemenita dels al-Arâbi, senyors de Barcelona i Girona a la segona meitat del segle VIII.

Paraules clau: Duel, comte Berà, revolta d'Ayshûn/Aissó, Marca Hispànica, Catalunya carolíngia, al-Àndalus.

The trial of Count Bera of Barcelona in 820 was a key event in keeping the Catalan territories within the orbit of the Carolingian Empire. It was also one of the first trials by combat with lances on horseback in medieval Europe. The subsequent escape and revolt of Ayshûn/Aissó – who received support from Córdoba, Arab and Berber frontier contingents and part of the Gothic aristocracy led by Bera's son, Guillemondus – must be understood as the continuation of this political conflict. This article suggests that Ayshûn/Aissó was a descendent of the Yemenite al-Arabi clan, which ruled Barcelona and Girona in the second half of the 8th century.

Keywords: duel, Count Bera, revolt of Ayshûn/Aissó, Hispanic March, Carolingian Catalonia, Al-Andalus.

1. El duel

En un gran bosc del complex palatí d'Aquisgrà, l'actual Aachen, s'estava a punt de celebrar un duel judicial, era al mes de febrer de l'any 820. Els dos litigants eren membres de l'aristocràcia goda «catalana» i representaven dues postures polítiques que s'havien mostrat irreconciliables en els darrers anys: uns defensaven mantenir-se sota el paraigua del recentment establert domini carolíngi i els altres volien allunyar-se'n.

Uns dies abans, es va celebrar l'assemblea general dels francs, en la qual els membres de la cort i l'alta aristocràcia franca van discutir, entre altres afers de l'imperi, la conveniència de renovar el tractat de pau amb l'emirat de Còrdova.¹ Els recents aixecaments a Navarra i l'alt Aragó i els freqüents atacs de pirateria al Mediterrani procedents de ciutats d'al-Àndalus havien deixat molta tocada la influència

---

1. L'any 810 es feu la primera treva entre l'emir Al-Hakam i Carlemany, un pacte que es va renovar el 812 per tres anys. El 815 sembla que es trencaren les negociacions i la resposta cordovesa fou una campanya contra Barcelona que va aturar el comte Berà a les portes de la ciutat. L'any 816 es va tornar a negociar un tractat de pau, aquest cop entre Abd el Rahman i Lluís el Pietós, que es va tancar l'any 817 a Aquisgrà. Sobre aquest tema, consulteu Philippe SÉNAC, *Los soberanos carolingios y el Al-Àndalus (siglos VIII-IX)*, Granada, Universidad de Granada, 2010.

franca a la Marca Hispànica. Hi havia un sector de l'aristocràcia goda de la frontera, encapçalada pel comte Berà, que semblava apostar per mantenir els vincles polítics amb Còrdova, però un altre bàndol, encapçalat per Gaucelm, fill del difunt comte Guillem de Tolosa, recordat en la història com a sant Guillem de Gel·lona, reclamava tornar a activar les campanyes de conquesta i saqueig per mirar de mantenir el prestigi dels francs. Les deliberacions devien pujar de to quan el comte Berà de Barcelona fou acusat d'infidelitat i de traïció per Sanila, descrit per les cròniques franques com «un dels seus veïns», és a dir, de la nació dels gots.²

Remeto els lectors a llegir la traducció que feu l'immens Ramon d'Abadal del fragment del poema d'Ermold el Negre, *Carmina in honorem Hludowici Caesaris*,³ on es descriuen amb un gran luxe de detalls el duel entre Berà i Sanila. Un text escrit en vers i una mica empallegós a ulls contemporanis, però ple de rics detalls que són un tresor per als historiadors.

Doncs bé, hi havia un cert Berà, molt ric i molt potent, que tenia de Carles (Carlemany) la ciutat de Barcelona i que exercia el seu càrrec de feia molts anys. Un tercer el denuncià, un cert Sànilo, que devia el seu nom a la seva terra, i que era got com ell. Sànilo va anar davant el rei, i a presència del poble i dels grans, formula una acusació, que Berà rebutja. S'alcen tots dos conjuntament, es prosternen als peus del rei i li pregunten que els lliuri les armes del combat. El primer, Berà, diu: «Cèsar, apel·lo a la teva bondat perquè em permetis rebutjar aquesta infàmia, demanant, encara, que em sigui permès de combatre segons la nostra usança, a cavall i amb les armes acostumades». Multiplica els seus precés. I Cèsar respon: «Pertany als francs de determinar aquest afer, és el dret, és la justícia; jo m'atendré a llur decisió» [...] finalment l'emperador, amb el consentiment del consell dels francs, accedeix a la celebració del duel. «Hi ha un indret insigne vora l'aula règia d'Aquisgrà, clos de sòlids murs, plantat d'arbres i verdejant d'herba fresca. El travessa un rierol de curs pausat, i és poblat de variats ocells i de bèsties salvatges. Quan al rei li plau, hi va amb poca companyia per caçar [...] És allí que acudeixen, nerviosos, Berà i Sànilo. Munten als cavalls, porten a l'espalla un escut, a la mà els javelots; esperen el senyal de l'emperador. Darrere d'ells, per ordre de l'emperador, segueix una tropa de guerrers proveïts d'escuts: tenen la missió de, si un dels adversaris ha estat colpit per l'espasa, sostreure'l de l'altre i estalviar-li la mort. Més enrere encara arriba Gunold amb una civera o camilla. Del tron de l'emperador arriba l'ordre de començar.

Aviat s'inicia un combat d'una moda nova a la qual els francs no estaven acostumats: a la manera de llur país, els adversaris es tiren els javelots; després, posant mà a l'espasa, s'esgrimeixen sense resultat. Tot d'una, Berà esperona el cavall gira cua i es posa a fugir ràpidament per l'ampla plana. L'altre l'en-

---

2. *Annales Regni Francorum*, a partir d'ara ARF: «Bera comes Barcinonae qui jam diu fraudis et infidelitatis a vicinis suis insimulabantur», any 820. Text consultat a: <<http://www.thelatinlibrary.com/annalesregni francorum.html>>. Sabem per les mateixes fonts que Sanila va morir al costat de Gaucelm l'any 834 a *Chalonns-sur-Saone*, en el context de les guerres civils de l'imperi.

3. Ramon d'ABADAL, *El domini Carolingi a Catalunya, primera part. Catalunya Carolíngia, volum I*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2009, p. 262-265.

calça a brida abatuda i el colpeix amb l'espasa; Berà es confessa culpable. Els guardes hi corren i seguint les ordres de l'emperador l'alliberen de la mort, esgotat... L'emperador fa gràcia al vençut, li perdona la vida i el deixa en possessió dels seus béns.

Aquest curiós episodi també fou recollit en els *Annals Reials* i en la *Vita Hludovici*,⁴ fet que deixa entreveure la importància política del conflicte a la frontera, i també la curiositat que despertà entre l'aristocràcia franca la celebració d'un duel judicial a cavall i amb llances.⁵ De fet, aquest duel és el primer testimoni documentat que anticipa, d'alguna manera, els famosos tornejos medievals on s'enfrontaven dos cavallers muntats a cavall i armats amb llança i escut.

2. La conquesta de Barcelona

El comte Berà fou destituït i deportat a la ciutat de Rouen, on sembla que devia morir,⁶ però l'emperador, a banda de perdonar-li la vida, també li va permetre mantenir els seus béns. El gest de Lluís el Pietós deixava entreveure el respecte que encara tenia per la figura del comte Berà, amb qui va entrar triomfalment a la ciutat de Barcelona el dia 3 d'abril de l'any 801 i amb qui havia compartit molts esdeveniments polítics i militars.

El comte Berà havia estat una de les màximes autoritats de la frontera occidental de l'imperi des que l'any 801 fou designat per romandre a la recentment conquerida ciutat de Barcelona juntament amb un exèrcit o destacament de gots «*post haec Bera comite ibidem ob custodiam relicto cum Gothorum auxiliis*» (VH p. 613). El llarg setge i capitulació de Barcelona fou el darrer gran èxit militar dels francs des que van annexionar-se l'antic territori dels gots septimans a mitjan segle VIII. La campanya, la va dirigir el comte Guillem, que des de Tolosa encapçalava un exèrcit format per diverses nacionalitats: aquitans, bascs, francs... Guillem protegia els flancs davant la possible vinguda d'un exèrcit d'auxili. El setge de la ciutat fou encomanat al comte got Rostany, i el jove Lluís esperava al Rosselló amb un altre exèrcit, en el qual hi havia Berà.

Molt probablement, el comte Berà era originari d'una influent família goda de la Septimània, segurament del Rasés, que, com d'altres famílies godes, es van integrar ràpidament dins l'estructura dels francs.⁷ En els seus vint anys de

---

4. Sobre els *Annals*, vegeu nota 2; per a la *Vita Hludovici Imperatori*, a partir d'ara *VH*, vegeu Ernst TREMP, *Thegan, Die Taten Kaiser Ludwigs/Astronomus, Das Leben Kaiser Ludwigs*. Hannover, Hahnsche Buchhandlung, 1995, a dins la *Monumenta Germaniae Historica*.

5. Aquilino IGLESIA FERREIRÓS «El proceso del Conde Bera y el problema de las ordalías», *Anuario de Historia del derecho español*, Madrid, 1981, p. 1-221

6. «Cumque ut reus maiestatis capitali sententia damnaretur, parsum est ei misericordia imperatoris, et Ratumagum exilio deportatus est». *Annals Reials*, any 820

7. Pierre PONSICH va proposar una hipòtesi que feia Berà fill del comte Guillem de Tolosa i d'una mare goda, i per tant germanastre de Gaucelm, Bernat i la resta de membres de la família Guillemida, una hipòtesi que actualment ha anat perdent seguidors. Pierre PONSICH, «Bera I, comte de Barcelone et ses descendants. Le problème de leur Juridiction Comtale», *Actes du LI congrès de la Fédération historique du Languedoc méditerranéen et du Roussillon. Prades i Vilafranca de Conflent 1978*, Montpellier, 1980.

govern, va participar en les fallides campanyes de Tortosa⁸ i en la poc coneguda defensa de Barcelona de l'any 815 contra Abd Al-lâh el Valencià, on va aconseguir mantenir la ciutat i el seu territori sense el suport de l'exèrcit franc.⁹ Fou un home que va gaudir de la màxima confiança tant de Lluís el Pietós com també del seu pare, l'emperador Carlemany, en el testament del qual el comte Berà va signar com a testimoni.¹⁰ Uns anys més tard, encara que les cròniques no en parlin, el comte Berà devia ser un dels principals agents en les negociacions que van propiciar dues treves pactades a tres anys entre l'Imperi i l'emirat de Còrdova: una es va signar l'any 812 i es va trencar amb l'atac a Barcelona del 815, i l'altra, l'any 817, que s'havia de renovar aquell decisiu any 820.

3. Una oportunitat perduda?

Els historiadors de la Renaixença ja van plantejar la possibilitat que el comte Berà hagués liderat una temptativa d'independitzar-se del domini carolingi i per aquest motiu fou acusat de traïció i desterrat a Rouen. Unes premisses ponderades per Ramon d'Abadal i continuades per Josep Maria Salrach que no han tingut noves revisions en els darrers anys, a banda de les dades aportades per la historiografia àrab i l'arqueologia medieval. En aquest article volem recuperar la idea que la greu acusació d'infidelitat estava relacionada amb unes negociacions polítiques entre el comte Berà i els caps de la frontera musulmana, que anaven destinades a deslligar-se de l'imperi carolingi; un procés que els altres territoris pirinencs de l'anomenada Marca Hispànica, Navarra i les altes valls d'Aragó ja havien iniciat uns anys abans.

Els primers trencaments amb el domini carolingi van venir per la part navarresa, quan una branca de l'aristocràcia basca encapçalada per Ennec Aritza, amb el suport del clan muladí dels Banu Qasi i els bascons d'Aquitània,¹¹ van aprofitar el buit de poder que havia deixat el comte Velasc (*Balaixk al-Jalaixqí*), mort a la

8. No hi ha una unanimitat entre els historiadors sobre el nombre i la cronologia de les campanyes, perquè les mateixes fonts són molt confuses. Nosaltres ens inclinem per dues campanyes els anys 808 i 809; un resum de les diferents postures es pot trobar a Dolors BRAMON, *De quan érem o no musulmans. Textos del 713 al 1010*, Vic, Editorial Eumo, 2000, p. 197-98, a Philippe SÉNAC, *Los soberanos carolingios y el al-Andalus (siglos VIII-IX)*, Granada, Editorial Universidad de Granada, 2010, p. 90-96 i darrerament a Josep SUÑÉ ARCE, «Indicios de participación Dimmí o Muladí en los asedios carolingios a Tortosa (804/806-809)», *Anuario de Estudios Medievales*, ISSN 0066-5061, vol. 46, 2, 2016, p. 975-1008.

9. Campanya militar només recollida per l'historiador Ibn AL-Athîr (segle XII) transcrita per Millàs i Vallicrosa, *Textos dels historiadors àrabs referents a la Catalunya carolíngia*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1987, p. 229.

10. A la *Vita Karoli* de Einhard es transcriu el testament de Carlemany datat l'any 811, en què, entre diversos comtes signa Berà. Es pot consultar a <<http://www.thelatinlibrary.com/ein.html>>.

11. ARF, any 816: «Wascones qui trans Garonnam et circa Pirineum montem habitant, propter sublatum ducem sus nomine Sighiwinum, quem imperator ob nimiam eius insolentiam ac morum pravitatem inde sustulerat, solita levitate connoti, coniuratione facta omnimoda defectione desciverunt. Sed duabus expeditionibus ita sunt edomiti, ut tarda eis deditio et pacis impetratio viederetur». Alguns historiadors interpeten que el nom Sigwin seria una adaptació del copista franc del nom basc Semen/Ximen i, per tant, un membre de la dinastia navarresa dels *Jimenos*.

batalla de Pancorbo l'any 816/817.¹² A les altes vall d'Aragó, el comte indígena que gaudia de la confiança dels francs era un tal Asnar Galí,¹³ que fou deposat o expulsat pel seu gendre Garcia amb el suport dels navarresos i del clan muladí¹⁴ dels Banu Qassi, que controlaven la frontera andalusina de l'Ebre i amb qui estaven emparentats els Aritza.

En aquelles mateixes dates es va produir l'acusació i destitució del comte Berà, i després es va lliurar el govern de Girona (i probablement de Barcelona) a Rampó, un noble franc que gaudia de la confiança de Lluís. En aquesta, línia els francs activaven una política més agressiva a la frontera amb una campanya o ràtzia a les terres del Segre l'any 821/2, i l'any 824 s'organitzava un exèrcit format per tropes basques lleials a l'imperi per mirar de recuperar el control sobre la ciutat i territori de Pamplona. El resultat d'aquesta campanya és coneguda per la historiografia com la segona derrota de Roncesvalles, on els comtes Ebles i Asnar¹⁵ foren derrotats i capturats pels navarresos. El comte Asnar fou retornat al seu territori perquè era familiar o consanguini dels Aritza navarresos «*qui eos adfinitate sanguinis tangeret*»,¹⁶ reforçant la idea que totes les dinasties basconavarreses d'una banda i l'altra dels Pirineus s'emparentaven entre elles per perpetuar-se en el control dels seus territoris, però per nosaltres és més important remarcar que el comte franc Ebles fou enviat com a presoner a Còrdova, ja que posa de manifest que els navarresos també comptaven amb el suport directe de Còrdova.

4. La revolta d'Ayshûn/Aissó i Guillemó (826-27)

La tempesta política que es va esdevenir després de la destitució del comte Berà i la consolidació del bloc franc als càrrecs polítics de la frontera van provocar nous moviments. A principis de febrer de l'any 826 es va celebrar una assemblea extraordinària a Aquisgrà a la qual va assistir el jove Pipí, rei

---

12. A la batalla de Pancorbo es van enfrontar les tropes cordoveses de l'emir amb una coalició de navarresos i asturians i, segons el *Muktabis*, «en una expedició cordovesa contra Pamplona l'any 816 fou lliurada una batalla que durà 13 dies on hi moriren molts enemics i entre ells Šaltān, el millor cavaller dels majus» o bascs no cristianitzats. A Pancorbo hi va morir també el comte Velasc, García López, parent d'Alfons II d'Astúries i el cavaller de Pamplona Sanç. Évariste LÉVI-PROVENÇAL, «Textos inéditos del Muqtabis de Ibn Hayyan sobre los orígenes del Reino de Pamplona», *al-Ándalus: revista de las Escuelas de Estudios Árabes de Madrid y Granada*, 19, 2, 1954, p. 296-297.

13. Asnar Galí fou el comte aragonès que havia pactat el canvi de domini amb els francs, però en una data propera a l'any 820 fou expulsat d'Aragó pel seu gendre García el Malo, que estava aliat amb els *Banu Qasi*. L'administració carolíngia va concedir a Aznar Galí diversos territoris a la Cerdanya i l'Urgell, on segons el *Codex de Roda*, va ser enterrat: «Cerretania et Oriello, ubi tumulatum iacet». José María LACARRA, «Textos navarros del Códice de Roda», *Estudios de la Edad Media de la Corona de Aragón*, 1945, vol. 1, p. 193-283.

14. Mot que fa referència a les elits hispanogodes que, en el moment de la conquesta, van decidir adoptar la religió i els costums musulmans, generalment per mantenir la seva influència a la regió on estaven ubicats. Aquest seria el cas dels Banu Amrús o els Banu Qasi, recentment Jesús Lorenzo Jiménez ha revisat profundament el tema a *La Dawla de los Banu Qasi. Origen, auge y caída de una dinastía muladí en la frontera superior*, Madrid, publicaciones CSIC, 2010.

15. *Aeblus et Asinarius comites cum copiis Wasconum ad Pampilonam missi* (VH, any 824).

16. Segons Philippe Senac, es tractava del comte gascó Asnar Sánchez, «Estudios sobre los primeros condes aragoneses», *Aragón en la Edad Media*, Saragossa, 1999 p. 1504-1505.

d'Aquitània, els seus *optimitates* o nobles de confiança, i els *Hispanici limitis custodibus*, és a dir, els comtes encarregats de la frontera d'Hispania. Abadal interpretava que en aquesta assemblea es va nomenar a Bernat, fill de Guillem de Tolosa, com a comte de Barcelona. Amb el nomenament de Bernat es consolidava el poder polític dels fills de Guillem de Tolosa, un bloc molt influent que fins al moment liderava el seu germà Gaucelm, comte al Rosselló des del 812 que gaudia del suport d'una facció dels gots encapçalada pel Sanila que va acusar i derrotar al comte Berà.

Molt probablement, aquest nomenament fou el detonant d'un aixecament armat encapçalat per un personatge anomenat Aizo, que es va fer fort al territori i ciutat d'Osona/Ausa, on van destruir la ciutat de Roda, l'únic reducte que va mostrar resistència als revoltats. Paral·lelament a l'aixecament armat, el germà d'Aizo es va desplaçar a la cort d'Abderraman per demanar-ne el suport militar, els revoltats van rebre l'adhesió d'una part de la noblesa goda encapçalada per Guillemó, fill de Berà, així com també de contingents berbers i àrabs (*Maurorum atque Sarracenorum*) que probablement eren clans ubicats a la frontera. Utilitzant el territori d'Osona com a base d'operacions, on tenien el control dels castells, els revoltats varen fer diverses falconades als territoris de la Cerdanya i el Vallès, tot esperant l'arribada de les tropes emirals per a intentar el setge i la conquesta de les ciutats de Girona i Barcelona.

Davant la gravetat dels fets, l'emperador Lluís va reaccionar enviant-hi l'abat Elisacar i els comtes Hildebrand i Donat per mirar de redreçar la situació, però l'estiu del 827 l'exèrcit emiral d'Ubaid Allah, dit Abu Marwan, va partir de Saragossa i es va presentar als peus de les muralles de Barcelona. Va assetjar la ciutat durant seixanta dies sense aconseguir prendre-la, llavors va saquejar el territori fins a arribar a Girona, ciutat que també va resistir. Conservem el preciós testimoni d'un escrivà, que, en un manuscrit del *Liber Iudiciorum*, va anotar: «El dia 10 d'octubre del 827 els exèrcits de Marwan van venir a Girona/ Era DCCCLXVI sic venit Marohane ad Ierunda a vi^o idus noctubres anno xiiii^o imperante Ludouuico». ¹⁷

A les fonts franques es pot comprovar el fort ressò que va tenir la revolta del 826 en la cort carolíngia, s'estava a punt de perdre el darrer reducte franc a la marca Hispànica i en la defensa d'aquests territoris s'hi va significar el jove Bernat, fill de Guillem de Tolosa, un personatge que gaudirà d'una gran influència en la política carolíngia dels propers anys. La gran lentitud amb què es va formar l'exèrcit franc que havia de fer front a l'ofensiva de Còrdova segurament l'hem de llegir en clau de les lluites polítiques de l'alta aristocràcia franca que descabellaran en la llarga guerra civil entre els fills de Lluís el Pietós, els comtes Hug de Tours i Madfred d'Orleans seran jutjats i acusats l'any següent.

La revolta del 826 va acabar amb una victòria pírrica dels francs gràcies al comte Bernat i al suport d'una facció de la noblesa goda que van aconseguir resistir el setge sobre les ciutats de Girona i Barcelona. Els francs van aconseguir *in extre-*

---

17. Jaume PUIG i OLIVER, «Catàleg dels manuscrits de la Biblioteca Diocesana del Seminari de Girona. I. Manuscrits 1-50», *Arxiu de textos catalans antics*, 2014, 32, p. 545-653.

mis el control polític dels territoris, però van perdre la Catalunya Central, el nucli de la revolta, que a partir d'aquell moment restarà fora del domini carolingi. Una franja territorial que tot just feia trenta anys que es decidia ocupar per preparar una campanya militar que acabaria amb la capitulació de Barcelona l'any 801. Un territori que, curiosament, també sembla haver acceptat en bloc el nou orde polític encapçalat per Guifré el Pelós i els seus germans a l'últim quart del segle IX. Tenint en compte aquests tres moments podem plantejar-nos si aquest territori de la Catalunya Central (Osona, Bages i Baix Berguedà) mantenia algun tipus d'unitat política, ja que semblen actuar molt cohesionats.¹⁸

5. Ayshûn al-Arâbi

Els il·lustres historiadors Leone Auzias i Ramon d'Abadal creien que l'Aizo/Aissó de la revolta del 826 era un noble got¹⁹ que liderava una facció antifranca i desestimaven la hipòtesi que l'arabista Francisco Codera havia generat uns anys abans. Codera proposava que l'Aizo de les cròniques franques fos Ayshûn al-Arâbi, però situava els fets en una cronologia de finals del segle VIII. Codera es fonamentava en l'historiador al-Udrî i la seva obra del segle XI *Tarsî al-ajbar*, que alhora citava com a font a al-Razi (segle X), que havia consultat «alguns annals de la marca», els quals recollien molts fets i personatges de la frontera d'al-Àndalus, dissortadament aquests annals resten desapareguts.²⁰ El relat que inclou la crònica d'al-Udrî està inspirat en la figura del fill de Sulayman al-Arâbi, valí o governador de Barcelona i Girona almenys des de l'any 774. El relat diu així: «Amrus i Sabrit eren dos patges al servei d'Ayshûn i quan Ayshûn era a Girona combatent els francs fou empresonat per Carlemany.²¹ Durant els anys de la seva captivitat, Amrus continuava al seu servei i li portava tot el que desitjava des de Barcelona i Girona. Ayshûn sembla que va patir una oftalmia i per evitar la llum va posar unes cortines a la finestra de la cel·la i es va tapar la cara; en una visita d'Amrus van aprofitar l'obscuritat per canviar-se la roba i Ayshûn va poder fugir sense ser identificat i després de cavalcar durant quinze dies i va arribar a Girona. Carles [Carlemany], commogut per la fidelitat d'Amrus, el va perdonar i li va facilitar el camí de tornada, quan va retrobar-se amb Ayshûn, aquest el va recompensar nomenant-lo governador de Barcelona i Girona».

Als anys setanta del segle XX, Josep Maria Salrach, basant-se en les darreres publicacions dels textos d'al-Udrî,²² va plantejar la hipòtesi que els dos perso-

18. Vegeu Jordi GIBERT i REBULL, «L'alta edat mitjana a la Catalunya Central (segles VI-XI). Estudi històric i arqueològic de la conca mitjana del riu Llobregat», tesi doctoral, Universitat Autònoma de Barcelona, 2011.

19. Els *Annals de Fulda*, una crònica tardana i secundària pel que fa a les notícies catalanes, és l'única font que cita la nacionalitat goda d'Aizo: «Quomodo Aizo Gothus de palatio fugens ad Sarracenos se contulisset et inde auxilia contra nosotros accepisset». Friedrich KURZE, Georg HEINRICH PERTZ, *Annales fuldenses: sive, Annales regni Francorum orientalis* dins *Monumenta Germaniae Historica*, 1863-1915; 1795-1876, p. 24.

20. Vegeu Fernando DE LA GRANJA «La marca superior en la obra de al-Udrî», *Estudios de la Edad Media de la Corona de Aragón*, VIII, any 1967, p. 447-550, i també Dolors BRAMON *De quan...*, op. cit. p. 174-176.

21. La historiografia interpreta que aquesta captura es va poder produir l'any 785.

22. Josep Maria SALRACH, *El procés de formació nacional de Catalunya, segles VIII-IX*, Barcelona, Edicions 62, 1978, p. 73-90.

natges Aissó/Ayshûn fossin la mateixa persona, però rebutjava la cronologia del segle VIII de les fonts àrabs i de Codera. Uns anys abans, Joan Vernet va plantejar la possibilitat que Ayshûn s'hagués convertit al cristianisme i fos l'Aissó de la revolta del 826,²³ una hipòtesi interessant, però que també ensopega amb la dificultat de conciliar les dues cronologies. Més recentment, Imma Ollich, directora de les campanyes arqueològiques al jaciment de l'Esquerda (Roda de Ter), plantejava que el rebel «Aissó, o Ayshûn al-Arabí, fos un “possible descendent del darrer valí de Barcelona i d'una noble goda».²⁴ Nosaltres interpretem que la crònica de la frontera que va recollir al-Udrî va inserir el relat de la fugida d'Ayshûn perquè coneixia la «sonada» fugida d'Ayshûn/Aissó de l'any 826, però la va relacionar voluntàriament amb les generacions anteriors, per introduir d'aquesta manera la figura d'Amrus, el noble patge d'Ayshûn que es convertirà en el protagonista de la seva crònica o cançó tradicional.²⁵ El que no podem saber del cert és si la fuga d'Ayshûn/Aissó de l'any 826 fou tal com ens la conta al-Udrî, però no podem dubtar de la seva veracitat i d'una certa astúcia o teatralitat, ja que totes les cròniques franques la mencionen. Els *Annals Reials* contenen que mentre Lluís el Pietós i el seu fill Pipí eren a la vil·la de Salz, a l'altra banda del Rin, van rebre notícia de la «fuga ac perfidia Aizonis» (*ARF*, any 826); la *Vita Hludovici* amplia una mica el text i conta que havien arribat notícies d'Hispania «In qua consistenti perfidia atque defectiu Aizonis nuntiata est, qui de Palatio domni imperatoris fugiens» (*VL*, any 826).

6. El clan al-Arâbi, senyors de Barcelona i Girona

Sulayman b. Yaqzân al-Arâbi fou el principal interlocutor dels líders àrabs a l'assemblea de Paderborn que va propiciar la gran expedició dels francs de l'any 778 encapçalada per Carlemany, que, com sabem, s'encallarà a Saragossa i s'estavellarà en la retirada a Roncesvalles. Una desfeta en la qual també van prendre part les faccions àrabs dels fills de Sulayman: segons recollia l'historiador Ibn al-Athir (segle XII), «un destacament àrab encapçalat per Ayshûn i Matruh, fills de Sulayman, van atacar la rereguarda de l'exèrcit franc quan s'havia allunyat del territori musulmà, i van aconseguir alliberar a Sulayman».²⁶ Després de

23. Joan VERNET, «La dominació islàmica», *Història de Barcelona*, Barcelona, Editorial Aedos, 1975, p.172.

24. Imma OLLICH, Montserrat de ROCAFIGUERA, Albert PRATDESABA, Maria OCAÑA, Oriol AMBLÀS, M. Àngels PUJOL, David SERRAT 40 «Roda ciutat: el nucli fortificat de l'Esquerda sobre el Ter i el seu territori», *AUSA*, XXVIII, 179 (2017), p. 23.

25. Com ja va anotar F. Granja, probablement estaríem parlant d'un relat o cançó tradicional com la que s'ha conservat de Bahlul ibn Marzuq, però fonamentada en la persona d'Amrus, cap del llinatge muladí més important de la frontera a inicis del segle IX.

26. Josep M. MILLÀS i VALLICROSA, *Textos dels historiadors àrabs referents a la Catalunya carolíngia*, Barcelona IEC, 1987, text núm. 72. Levi-Provençal també ho va interpretar així «Une indication qui figure dans les Annales d'Ibn al-Athir -dices- donne el penser que, deux fils de ce chef arabe, Matruh et Aishun, participant el l'attaque de Roncevaux». Évariste LÉVI-PROVENÇAL, *Histoire de l'Espagne musulmane*, París, Larose, vol. I, p. 89. Ramon d'Abadal, però, interpretava que eren «dos acciones distintas contra el ejército franco: una en la baja Navarra con protagonistas musulmanes; otra en el paso de los Pirineos a cargo de los vascos». Ramon d'ABADAL, «La expedición de Carlomagno a Zaragoza en 778», *Coloquios de Roncesvalles*, Saragossa, Institución Príncipe de Viana 1956, p. 19.

ser alliberat, Sulayman va retornar a Saragossa, però fou assassinat dos anys després pel seu exsòci al-Hussayn, l'any 780/81, el qual, segons els cronistes, havia rebut una carta de l'emir on li prometia el valinat de Saragossa a canvi de la vida de Sulayman.²⁷ Segons una font consultada per Codera,²⁸ després de l'assassinat del seu pare, Ayshûn va marxar a Narbona per por de represàlies, una ciutat conquerida pels francs l'any 759 on devia mantenir contactes i suports. De Narbona va retornar a Saragossa quan s'assabentà que les tropes de l'emir assetjaven al-Hussayn, el qual, segons la font de Codera, va donar mort en un gual del riu Ebre (segons les fonts àrabs seria l'any 782). Llavors Ayshûn va aconseguir el perdó i la confiança de l'emir amb qui va tornar a Còrdova, però allí fou mort per la guàrdia de l'emir quan, suposadament, va intentar matar l'emir. Seguint a l'historiador Ibn Idari, després de la mort d'Ayshûn, no en diu el motiu, els seus servents muladís, Amrus i Sabrit, van passar al servei de Matruh, germà d'Ayshûn. Matruh, aprofitant que l'emir Abd el Rahman havia mort recentment (pel setembre de l'any 788), es va alçar en rebel·lia des de Barcelona i va prendre el control dels territoris d'Osca i Saragossa, les mateixes ciutats que havien facilitat la vinguda de les tropes franques l'any 778. Però, assetjat a la ciutat de Saragossa per les tropes del nou emir Hissam, Matruh fou assassinat pels seus patges Amrus i Sabrit en unes circumstàncies força llegendàries o literàries, l'any 791/2. Malgrat la poca precisió cronològica i les particularitats de les fonts àrabs, sembla que podem acotar la mort dels principals membres del clan al-Arâbi d'aquesta manera: Sulayman (780), Ayshûn (783/5) i Matruh (791/2), una cronologia que coincideix plenament amb el procés de desaparició dels clans àrabs a la frontera superior d'al-Àndalus. Estem parlant dels Banu Abd al-Dar, de Yusuf al-Fihri, els al-Ansari de Hussayn de Saragossa, els Banu Salama d'Osca i el al-Arâbî de Barcelona.²⁹ El nou emir Hissam es recolzarà o permetrà l'ascens polític dels clients o *muwallads* (muladís) de les grans famílies àrabs, descendents de famílies hispanogodes recentment islamitzades que s'havien integrat en la xarxa política de l'emirat. Però, com els seus antics superiors, els líders muladís també van mantenir un alt grau d'autonomia que els va portar a revoltar-se periòdicament contra l'autoritat andalusina. Estem parlant dels Banu Qasi (Rioja), Banu Sabrit i Banu Tawil (Osca), Banu Marzuq i Banu Halaf (Barbastro), però especialment dels Banu Amrús (Osca-Saragossa).

Després de la mort i declivi dels principals caps del llinatge al-Arâbi a mans de partidaris de l'emir de Còrdova, els seus descendents van ser testimonis de la conquesta franca, i com d'altres magnats àrabs assentats al territori,³⁰ es devien integrar en la nova administració franca. Tampoc podem descartar la hipòtesi de

27. Ibn AL-ATHIR, Carl Johann TORNBORG (ed.), *Al-kàmil fi-t-tarikh (Història completa)*, 1851-1876 (8 vols).

28. FRANCISCO CODERA «El godo o moro Aizón», *Estudios Críticos*, VII, Saragossa, Tipografía Uriarte, 1903, p. 201-234, no queda clara la font que explica la fugida d' Ayshûn, *op. cit.*, p. 208-210.

29. Vegeu Eduardo MANZANO MORENO, *La frontera de al-Àndalus en época de los Omeyas*, Madrid, CSIC, 1991.

30. Com provaria el nom de diversos dels quaranta-dos *Hispani* signants en el capítular de Carlemany de l'any 812, entre els quals podem trobar un Zoleiman, Zat o un Mauro. Ramon D'ABADAL, *Els diplomes Carolingis a Catalunya*, volum II, *Catalunya carolíngia*, Barcelona, IEC, 2007, p. 312-314.

matrimoni entre un fill d'Ayshûn amb una noble goda del territori de Barcelona-Girona, una pràctica molt habitual entre els clans àrabs de la frontera.³¹

Nosaltres proposem que l'Ayshûn/Aissó era un descendent del clan al-Arâbi, molt probablement un fill o un net de l'Ayshûn fill de Sulayman, un membre que mantenia els seus vincles polítics i familiars amb els clans àrabs i berbers de la frontera i per aquest motiu devia establir una relació força estreta amb el comte Berà (801-820). Una relació que es devia consolidar durant els processos de negociació que van concloure en una treva pactada de tres anys entre l'Imperi i l'emirat de Còrdova l'any 817 i que s'havia de renovar l'any 820. Tampoc podem deslligar els processos que van esdevenir als territoris de Navarra i Aragó del gir polític que estava liderant el comte Berà, on tots van cercar el suport dels clans o governadors de la frontera d'al-Àndalus per allunyar-se de l'esfera política carolíngia i suplanter els comtes nomenats pels francs i les clientele que li donaven suport.

Les acusacions, el duel judicial i l'exili del comte Berà formen part d'aquestes convulsions, així com també la revolta dels anys 826-27, però a Catalunya, els francs van aconseguir aturar el procés amb el suport d'una part de l'aristocràcia local. Un cop el comte Berà fou destituït de les seves responsabilitats, els seus col·laboradors també devien ser represaliats i potser fou en aquest moment que Ayshûn/Aissó fou capturat i retengut al mateix palau d'Aquisgrà o en algun altre palau carolíngi.³²

Creiem que hi ha dos detalls recollits a les fonts franques que no han estat prou destacats per la historiografia i que al nostre entendre reforcen la posició cabdal que va desenvolupar Ayshûn en la revolta del 826, en tant que va aconseguir el suport d'una part de la noblesa hispanogoda, però també el d'una part dels caps de la frontera musulmana. La *Vitta Hludovici* conta que, un cop consolidada la Catalunya Central, els revoltats van fer expedicions de pillatge a les valls de la Cerdanya i el Vallès amb la col·laboració de «mauros et sarracenos».³³ Entenem que l'objectiu era fer escampar la revolta i preparar el terreny per a la conquesta de les ciutats de Girona i Barcelona amb el suport de les tropes emirals. I aquest és l'altre element sobre el qual la historiografia ha passat de puntetes, ja que les fonts franques són molt explícites en narrar que «un germà» d'Ayshûn va establir una relació diplomàtica amb l'emir Abd al-Rahmân II, en la qual van arranjar el suport de les tropes emirals comanades pel general Ubaid Allah (el *Valencià*), dit Abu Marwan, que van partir de Saragossa l'any 827.³⁴

---

31. Entre els matrimonis mixtes sobresurt el de *Umm Asim* darrera esposa del rei got Roderic que es va casar amb un fill de Musa Ibn Nusayr o el de Lampègia, filla del duc Eudes, que es va casar amb el bereber Munûsa, que governava la regió de Narbona, veure Pedro Chalmeta *Invasión y islamización: la sumisión de Hispania y la creación de al-Ándalus*, 2003, pp282-283.

32. Cal contemplar la possibilitat que Ayshûn acabés retengut o empresonat en un altre palau més proper.

33. «Praeterea Aizone infestante eos qui in nostris finibus consistebant, et praecipue Ceritaniam Vallensemque regionem usquequaque vastante; eo usque immanitas illius processit, annitentibus Maurorum atque Sarracenorum auxiliis, ut aliqui nostrorum castella atque municipia, quae hactenus, relinquere cogentur, plurimique etiam a nobis deficerent, et eorum societati conferrent». (VH, any 826).

34. Segons les fonts franques, l'any 212 Abd al-Rahman envià un exèrcit contra Barcelona per part d'Ubaid Allah que va durar dos mesos lluitant i capturant, Josep Maria MILLÀS i VALLICROSA «Textos dels historiadors musulmans», *Quaderns d'Estudi*, XIV, 1922, p. 147.

7. Conclusió

Després d'analitzar les fonts i contextualitzar-les en el panorama polític de la marca Hispànica entre el darrer quart del segle VIII i el primer quart del segle IX, creiem que cal descartar la possibilitat que l'Ayshûn al-Arabi de les fonts àrabs fos la mateixa persona que l'Ayshûn/Aissó de la revolta del 826. Interpretem que la crònica de la frontera que va recollir al-Udrî va inserir el relat de la fugida d'Ayshûn del captiveri dels francs perquè coneixia la «sonada» fugida d'Ayshûn/Aissó de l'any 826 i la va relacionar voluntàriament amb les generacions anteriors, per introduir d'aquesta manera la figura d'Amrus, el noble patge d'Ayshûn que es convertirà en el protagonista de la seva crònica o cançó tradicional. Per altra banda, tenint en compte les fortes coincidències —el nom, la fugida i el territori d'influència—, ens inclinem per proposar que l'Ayshûn/Aissó de la revolta del 826 fos un membre del clan dels al-Arâbi, molt probablement un fill o un net de l'Ayshûn fill de Sulayman. Aquest membre dels al-Arâbi probablement fou un dels agents que va propiciar l'apropament polític del comte Berà amb Còrdova que li va costar l'acusació de traïció. Després de perdre el duel judicial amb el got Sanila, el comte Berà fou destituït i deportat a Rouen i probablement els seus partidaris foren depurats i alguns, com Ayshûn/Aissó, foren capturats. La posterior fugida i revolta d'Ayshûn/Aissó, en la qual rebrà el suport de Còrdova, de contingents àrabs i berbers de la frontera i també d'una part de l'aristocràcia goda encapçalada per Guillemó, fill de Berà, confirmarien aquestes hipòtesis.

Creiem que aquesta relectura dels fets pren consistència si tenim en compte que durant els darrers quaranta anys, si exceptuem el lapse de Sadun ar-Ruaynî (792-800), el territori de la Catalunya Vella fou governat sota la influència de les famílies dels al-Arâbi primer, i del comte Berà després. Dues famílies que van liderar l'aixecament dels anys 826-27 en contra de la consolidació del domini franc i d'alguns clans locals que donaven suport a Bernat de Septimània i a la família dels Guillemides. Com molt bé apuntava Salrach, la fi de la revolta va «liquidar l'element musulmà com a força política interior en els comtats (catalans), així com també el visigotisme polític com a element contrari al domini carolingi».³⁵ A partir d'aquell moment, Catalunya va virar el seu rumb cap al nord, integrant-se cada cop més en l'entramat geopolític de l'imperi Carolingi, seguint l'exemple dels seus germans occitans.

Malgrat la rellevància del clan dels al-Arâbi i en bona mesura també el dels *beranians*, dues famílies que van estar a punt de canviar el curs de la història del país, el seu record anirà diluint-se a poc a poc fins a perdre's en el relat oficial de la història. El clan dels al-Arâbi no ha gaudit de gaires estudis, el pes de la llegenda de Roncesvalles, el confús relat d'Aissó/Ayshûn i la manca de notícies després de la tercera generació faran que els al-Arâbi quedin eclipsats per altres clans àrabs com el Tujibis, o molt especialment pel clan muladí dels Banu Qasi o els Banu Halaf. Com ja hem vist, la família de Berà sí que ha gaudit d'estudis

---

35. Josep Maria SALRACH, «El procés de feudalització», Pierre VILAR (dir.), *Història De Catalunya*, vol. II, Barcelona, Edicions 62, 1987, p. 148.

més bons, però la seva posició en el relat historiogràfic de Catalunya ha estat molt residual. Sabem que, a banda de Guillemó, al qual un cop acabada la revolta perdem el rastre, els descendents del comte Berà seran encara una de les famílies més influents de la Catalunya carolíngia, però quedaran relegats primer per l'eclosió de Bernat de Septimània i el seu clan, i posteriorment per l'adveniment de la dinastia comtal catalana de Guifré el Pelós i els seus fills.³⁶

---

36. Vegeu Alain DUBREUCQ, «Guillaume de Toulouse et la politique carolingienne en Aquitaine, d'après les sources narratives», (ed.), *Entre histoire et épopée. Les Guillaume d'Orange (IXe-XIIIe siècles)*, Actes du Colloque International organisée par FRAMESPA (UMR 156), Toulouse, CNRS Université Toulouse Le Mirail, 2006, p. 83-205. I darrerament Ramon MARTÍ «La descendència del comte Berà de Barcelona en la construcció dels comtats catalans», Almudena Blasco Oliver Vergés (ed.), *Estudis sobre els orígens de la noblesa medieval al nord-est peninsular*, Montellà, Anem Editors, 2019, p. 17-52.